

Nr 238.

Av herr **Andersson, Alfred, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 276 vid årets riksdag be undertecknade att få framhålla följande.

Under hela 1930-talet ha en stor del av vårt lands småbrukare kommit i ett sämre läge än förut både i jämförelse med andra jordbrukaregrupper och om hänsyn tages till de folkgrupper, som stå utanför jordbruket. Enligt prof. Nannesons räkenskapsresultat för svenska jordbruk ha olika jordbruk inom det mellansvenska området uppvisat följande förräntningssiffror under åren 1930—39.

	I	II	III	IV	V
1930—31	2.5	2.0	2.4	1.0	0.1
1931—32	-0.1	-0.9	-1.6	-1.1	-1.4
1932—33	0.2	1.1	2.1	1.7	1.3
1933—34	1.1	2.0	3.6	1.7	1.7
1934—35	2.2	5.1	6.3	5.0	5.4
1935—36	2.6	4.2	4.6	3.1	3.2
1936—37	2.8	4.2	5.2	2.1	3.1
1937—38	3.2	4.5	5.4	3.5	4.3
1938—39	2.4	4.4	5.2	4.6	3.8

Det område vartill ovanstående tabell anknyter omfattar hela Sverige från Norrlands sydgräns och söder ut med undantag för de små bördiga vete- och sockerbetsodlande bygderna. Den torde därför vara den utan jämförelse mest representativa tabellen i fråga om det mindre jordbrukets relativa räntabilitet. Av densamma framgår att småbruken under bokföringsåret 1930—31 hade den bästa förräntningen av samtliga grupper även om jordbruket över lag började drabbas av krisen. Även följande år, då konjunkturerna ytterligare försämrats, stod grupp I relativt bra. Men från och med året 1932—33 börja småbruken att sacka efter i förhållande till de andra grupperna. Detta framgår också klart av följande siffror, som visa småbrukets under- eller överlägsenhet gent emot jordbrukets genomsnittliga räntabilitet:

År	Grupp I	År	Grupp I
1930—31.....	+ 0.9	1935—36.....	- 0.9
1931—32.....	+ 0.6	1936—37.....	- 0.7
1932—33.....	- 0.3	1937—38.....	- 1.0
1933—34.....	- 0.4	1938—39.....	- 1.7
1934—35.....	- 2.0		

Anm. I denna tabell har medeltalet för grupp I dragits ifrån medeltalet för samtliga jordbruk. Rättast vore att draga medeltalet för grupp I från medelförräntning i grupp II—V. Småbrukets försämrade läge skall då framträda ännu starkare.

Alldeles oberoende av huruvida de nannesonska bokföringsresultaten äro representativa för det svenska jordbrukets genomsnittliga lönsamhet eller icke, så visa dessa siffror, att småbrukets läge *i förhållande till jordbruket i allmänhet* på ett varaktigt sätt försämrats under 1930-talet.

Vad detta betyder för landsbygdens folk framgår klart nog därav att inom det område, som beröres av ovanstående siffror, äro 83.7 % av samtliga brukningsdelar under 10 ha. Dessa omfatta 49.6 % av hela åkerarealen och långt mera än hälften av den till jordbruket knutna befolkningen inom detta område. Om det nu skulle vara så — vilket är troligt — att de nannesonska siffrorna visa ett bättre förräntningsresultat för samtliga grupper än som motsvaras av verkligheten, så torde i det sammanhanget kunna framhållas, att de kontrollerade jordbruken i grupp I synas vara mera utpräglade plusvarianter i förhållande till hela massan av jordbruk inom gruppen än de kontrollerade jordbruken i grupperna II—V. De allra sämsta små jordbruken uppe i skogsbygder och skrapmarker äro nämligen mycket svåra att få med i någon som helst undersökning.

Enligt inkomstundersökningar, som utförts av 1938 års jordbruksutredning, framgår att mycket stora grupper av småbrukarefamiljer ha en sämre inkomst än lantarbetarna. I många fall stannar inkomsten per år vid 11 à 1200 kronor och därunder.

Olika slag av undersökningar bestyrka alltså den praktiska erfarenheten, att småbrukarna under senare år icke kunnat tillgodogöra sig den hjälp, som jordbruksstödet givit, i samma omfattning som övriga jordbrukare.

De svårigheter varmed småbruket sålunda kämpat under många år ha efter krigsutbrottet ytterligare förvärrats. Att så är fallet kan utläsas ur den indexberäkning över jordbrukets inkomster och utgifter, som utarbetats av direktör A. Stensgård, och finnes medtagen som bilaga i Kungl. Maj:ts proposition. Av denna bilaga framgår att priserna första kvartalet i år jämfört med tiden 1 juli 1938 till 20 juni 1939 stigit för samtliga växtprodukter med 30 poäng, för mjölkprodukter med 20.7 poäng, för ägg med 14.6 poäng och för fläsk med 5.1 poäng. I stora drag kan man räkna med att mjölkproduktionen är jämnt utbredd över vårt jordbruk. Försäljning av växtprodukter sker däremot i största omfattningen från det större jordbruket, under det att ägg- och fläskproduktionen äger rum i relativt större omfatt-

ning vid småbruket. Beträffande försäljningsvolymerna gäller ju att växtprodukterna hämtats från förra årets skörd, vilken icke till storlek kunnat påverkas av krisens utbrott. Detta har däremot varit fallet med ägg- och fläskproduktionen i den mån den måst grundas på inköpt foder.

Beträffande utgifterna framgår av samma indexberäkning att stegringen varit särskilt stark för köpfodermedel, vilket hårt drabbat den ägg- och fläskproduktion, som grundats på inköpt foder. Detta är ju i särskilt hög grad fallet vid småbruket.

Sammanfattningsvis kan därför sägas, att det större jordbruket under denna vinter kunnat sälja sina växtprodukter i en omfattning och med en produktionskostnad, som föga påverkats av krisen till ett väsentligt förhöjt pris, under det att småbruket i sin ägg- och fläskproduktion fått räkna med mindre produktionsvolym och väsentligt höjda kostnader samt ett försäljningspris, som varit mycket ogynnsammare än det för växtprodukter gällande.

De svårigheter för det mindre jordbruket, som krisen medfört, äro säkerligen icke en tillfällighet. Tvärtom har man utan svårighet kunnat förutse att händelseförloppet skulle bliva av denna art. Om krisen fortsätter, måste man följaktligen räkna med att de ovan relaterade svårigheterna ytterligare skärpas. Om man vill skydda landsbygdens småfolk för de sociala skadeverkningar, som måste följa av en ytterligare nedpressning av dess redan förut låga levnadsstandard, så måste därför enligt undertecknades mening större hänsyn tagas till småbruket vid jordbruksstödets utformning än som skett i Kungl. Maj:ts proposition.

Urtima riksdagen vidtog förra hösten den ändringen i Kungl. Maj:ts då framlagda proposition, att producentbidraget bestämdes till 2 öre pr kg för 650 kg pr mån. i stället för tidigare gällande mjölkavgiftsbelopp för 450 kg pr månad. Samtidigt uttalade utskottet bl. a. följande:

»För att få en jämnare fördelning av bidraget torde såsom i motionerna I:18 och II:24 ifrågasatts kunna övervägas, att bidraget beräknas å årskvantiteten. Härigenom skulle de producenter, som vissa månader leverera mindre mjölk än 650 kg, kunna få tillgodoräkna sig de kvantiteter, som under andra månader överstiga nämnda mjölmängd intill en sammanlagd årskvantitet av 7,800 kg. Emellertid torde svårigen någon ändring i hittills tillämpade bestämmelser nu kunna ske, då den reglering varom här är fråga, endast har avseende å viss del av regleringsår. Utskottet har vid behandling av den föreliggande frågan funnit önskvärt att stödet till småbrukarna kunnat göras mera effektivt.»

Erfarenheten bland de mindre jordbrukarna ute i bygderna har bekräftat vilken stor fördel det skulle vara med en årsberäkning av den mjölmängd på vilken producentbidrag får beräknas. Att en småbrukare med 3 å 4 kor kan sälja 11 å 1,200 kg mjölk vissa månader på året under det att hans leverans under andra tider går ned till 1 å 200 är ingen ovanlig företeelse. Detta följer i första hand av att djurantalet är så litet att kornas kalvningstid inte kan hållas jämnt fördelad över året.

Livsmedelskommissionen, som haft denna fråga under behandling har med stöd av bl. a. en skrivelse från Svenska mejeriernas riksförening avvisat tanken på en årsutjämnning. Den skulle, framhålls det, bereda vissa regleringstekniska svårigheter samt medföra en omotiverad premiering av sommarproduktionen. I stället föreslår livsmedelskommissionen, att månadskvantiteten höjes från 650 till 900 kg samt att bidraget under månaderna okt.—mars höjes till 3 öre pr kg, under det att det under övriga månader bör bibehållas vid 2 öre.

Jordbruksministern återigen avslår såväl den urtima riksdagens som livsmedelskommissionens förslag till utökad småbrukarehjälp med hänvisning till bl. a. att en ökad hjälp av detta slag skulle ytterligare försämra läget för icke mejerileverantörer samt vikten av att rubbningar i grunderna för mjölkregleringen undviks.

En del invändningar ha alltså från olika håll gjorts emot en utökad småbrukarehjälp i den form varom här är fråga. Vad först angår de regleringstekniska svårigheter varom S. M. R. talar, så torde de väga lätt gent emot de sociala skäl, som tala för en ökad hjälp åt småbruket. Större regleringstekniska problem än en årsberäkning av produktbidraget på mjölk få i dessa dagar lösas. I det fallet synes man kunna vad man med allvar vill. Något tyngre väger invändningen att man ej skall premiera sommarproduktionen. Härvid kan emellertid först invändas att detta är ett problem, som i viss grad förlorar sin skärpa i den mån krisen fortskrider. Få vi så ont om äggvita, att de nykalvade kornas produktionskapacitet inte kan tagas ut under vintern, så är det både från folkförsörjningens och från lantbrukets synpunkt bättre att få ut den större mjölmängden på sommaren än att inte få den alls. Frånsett huru det blir med den saken är det emellertid både principiellt och praktiskt oriktigt att sammankoppla mjölkproduktionens fördelning under året med det producentbidrag varom här är fråga. Producentbidraget har ju kommit till för att öka småbrukets inkomster och utjämna andra orättvisor i regleringen. Frågan om produktionens fördelning emellan olika årstider är ett problem som i lika hög grad gäller hela vårt jordbruk. Det större och medelstora jordbruket har utan tvivel kommit längre ifråga om betesteknik och produktion av äggvita på sommaren än vad småbruket i genomsnitt gjort. Om vi få ont om oljekakor på vintern torde det därför finnas större risk för en målmedveten förskjutning av produktionen till sommarhalvåret vid det medelstora och större jordbruket än vid småbruket. Småbrukarna taga endast motvilligt sina små åkerarealer i anspråk för anläggning av kulturarbeten, och deras naturliga betesmarker äro ofta magra och otillräckliga. Även hänsynen till familjens försörjning med mjölkprodukter samt behovet av inkomster året runt torde motverka, att en småbrukare, som har 4 à 5 kor, söker få dessa i samtida kalvställning. Den ojämna produktionen vid småbruket är därför mera en olycklig följd av det ringa djurantalet än ett uttryck för en målmedveten strävan att förlägga produktionen till en viss årstid. Vill man med stöd av priserna eftersträva en jämn mjölkproduktion måste prisvariationen i lika grad drab-

ba all mjölk. Det kan ske dels genom att det allmänna prisutjämningsbidraget fördelas olika under året, och dels genom ett under året varierande konsumentpris på produkterna. Att koppla samman detta problem med den speciella småbrukarehjälpen är lika onödigt som oriktigt. Men därmed faller också så vitt vi kunna se varje bärande skäl emot den urtima riksdagens uttalande till förmån för årsberäkning av mjölmängden bort. Vi vilja följaktligen påyrka att denna nu genomföres.

Vi hålla emellertid före att skäl nu finnas även för en höjning av såväl månadskvantiteten som pristillägget pr kg mjölk. Det större jordbruket har fått och får en betydande kompensation för de stegrade produktionskostnaderna genom prisstegring på växtprodukterna. Dessa måste ur folkförsörjningssynpunkt hållas så högt i pris att erforderliga mängder produceras. Det mindre jordbruket återigen drabbas efter hand allt hårdare av minskade försäljningsvolymerna av ägg och fläsk samt av stegrade produktionskostnader på dessa produkter. Om foderimporten stoppar kan man inte hålla ett sådant pris på dessa produkter att en stark konkurrens uppkommer om de mängder potatis och säd som behöves för direkt konsumtion. Det ligger alltså i krisens natur att man inte på dessa punkter kan giva full kompensation genom prisstegringar. I detta läge blir mjölkpriset det instrument, som främst står till förfogande för skipande av rättvisa åt båda hållen. I stället för en höjning av det allmänna mjölkpriset finnes det därför anledning att nu höja mjölkpriset åt småbrukare och småbönder ett stycke högre upp på skalan än förut ansetts nödvändigt.

Statsrådet framhåller att grunderna för mjölkregleringen ej nu böra rubbas. Mot detta önskemål står dock enligt vår mening det ofrånkomliga kravet på snabb anpassning efter de nya förhållanden, som krisen skapar.

Vad slutligen angår den invändning att en ytterligare hjälp åt mejerileverantörerna skulle försämra ställningen för de småbrukare, som inte äro anslutna till mejeri, så är detta visserligen riktigt relativt sett. Det bör emellertid enligt vår mening föranleda statsmakterna att göra något även för denna grupp.

I detta sammanhang vilja vi starkt understryka att de bestämmelser, som nu gälla för smörrabatten äro fullständigt orimliga inte minst med hänsyn till återverkningarna inom denna grupp. Sålunda innebär ju bestämmelserna att rabatt ej gives på lantsmör att en del icke mejerileverantörer helt hindras från att sälja smör till gamla kunder, såvida icke dessa skola avstå från dem tillkommande rabatt, vilket givetvis är uteslutet. Vidare innebär bestämmelserna om utlämning av rabattkort att medelstora familjer ute på landsbygden i en folkskollärares löneläge erhålla rabatt på smör, under det att stora småbrukarefamiljer med endast 1,100 à 1,200 kr. inkomst kunna bliva utan rabatt. Här erfordras självfallet sådana ändringar att lantsmör och mejerismör jämställas samt att producent och konsumentfamiljer behandlas lika i förhållande till det verkliga hjälpbehov som förefinnes.

Ett annat problem, som berör vissa betydande grupper av icke mejerileverantörer, har skapats av pastöriseringsförordningen av den 21 juli 1937

samt dess tillämpningsföreskrifter. I vissa bygder ha ett större antal mindre jordbrukare under många år sålt sin mjölk direkt till konsumenter och därvid erhållit ett avsevärt högre pris än ortens mejerier kunnat eller kunna betala. För de småbrukarefamiljer, som ej ha full sysselsättning vid sitt jordbruk, har denna direkta försäljning varit en möjlighet att bättre utnyttja sin egen arbetskraft. Den direkta och dagliga förbindelse med en liten kundkrets har också i de flesta fall medfört vissa möjligheter att sälja andra produkter från ett mindre jordbruk såsom ägg, slaktat fjäderfä, potatis, grönsaker, frukt och bär. Många mindre jordbrukare, som bo i närheten av städer och samhällen, ha köpt och dyrt betalat sina små jordbruk med hänsyn till en dylik driftsform i direkt förbindelse med en liten kundkrets, i vilken ofta ingår släktingar och vänner. Att utan vidare släppa kontakten med dessa kunder kan för många småbrukarefamiljer innebära ekonomisk ruin.

De föreskrifter beträffande ladugårdens beskaffenhet, som av medicinalstyrelsen uppställts som villkor för att en jordbrukare skall få sälja mjölk direkt till en kund inom område, där städernas hälsovårdsstadga gäller, äro så stränga att de i många fall icke kunna uppfyllas utan nybyggnad eller betydande ombyggnad av ladugården. Dessa förändringar skola vara helt genomförda före den 1 juli i år. Många lantbrukare, som beröras av denna förordning, stå alltså inför alternativet att antingen bygga om sin ladugård eller sluta att leverera mjölk till sina gamla kunder. Det är emellertid orimligt att ifrågavarande lantbrukare i denna tid med brist på material, arbetskraft och kapital skall bygga om sina ladugårdar. Det är lika orimligt att begära att de skola avstå från en stor del av sina inkomster i en tid då alla omkostnader stiga.

Flera lagar, som under senare år stiftats, ha med hänsyn till de förhållanden krisen skapat försatts ur kraft. Det torde finnas starka skäl för att även pastöriseringsförordningen under nuvarande förhållanden åtminstone i vissa delar av landet försättes ur kraft.

Om samtliga grupper inom svenskt jordbruk skola få del av statsmakternas stödordningar måste man beakta att inte alla resurser få utnyttjas till prisstöd på de säljbara produkterna, under det att produktionskostnader starkt gå i höjden. En på sådant sätt uppbyggd stödpolitik kommer att ensidigt gynna det medelstora och större jordbruket, under det att de småbrukarefamiljer, som ha en relativt stor hemmaförbrukning och till följd därav endast små varumängder att sälja, belastas lika mycket som de stödjäs och i många fall ännu mera. De medel varmed svenskt jordbruk kan stödjäs måste därför i betydande utsträckning sättas in som ett produktionskostnadsstöd. Och då det större och medelstora jordbruket drar största fördelen av prisstödet på de säljbara produkterna böra småbrukare och småbönder ha förmånsrätt till produktionskostnadsstödet. Hjälpkationer efter denna linje passa också i nuvarande läge bättre än prisuppskrivningar samman med det penningpolitiska program vartill statsmakterna bekänna sig.

I detta sammanhang är priset på köpfodermedel och konstgödsel en för det mindre jordbruket viktig fråga, som inte längre bör förbliva obeaktad. Även utsädesfrågan är för många småbrukare särskilt i Norrland av stor vikt. För de starkt skuldbelastade småbruken kan även en stegrad räntefot bli en alltför stor börda att bära, om produktionsvolymen minskas. Det är därför enligt underteknades mening nödvändigt att frågan om ett produktionskostnadsstöd omedelbart utredes.

Med åberopande av anförda föreslås,

1) att producentbidraget på mjölk under nästa regleringsår måtte utgå med 3 öre pr kg för en årskvantitet av högst 10,000 kg,

2) att smörrabatt måtte utgå efter lika grunder för lantsmör och mejerismör,

3) att konsument och producenthushåll måtte jämföras vid erhållande av rabattkort på smör,

4) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att dispens gives från pastöriseringsförelagningens tillämpning för sådana områden, där ett större antal jordbrukarefamiljer äro för sin utkomst beroende av möjligheten att upprätthålla sina mjölkleveranser till gamla kunder,

5) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag om ett produktionskostnadsstöd för det mindre jordbruket samt att detta förslag måtte föreläggas 1940 års urtima riksdag.

Stockholm i juni 1940.

Alfred Andersson.

Lage Svedberg

Sven V. Hansson.

Carl H. Dahlström.